

# OPINIILE CONFERINȚEI EUROPENE A ASOCIAȚIILOR PROFESORILOR DE ISTORIE (EUROCLIO) PRIVIND STUDIAREA ISTORIEI SECOLULUI XX ÎN ȘCOLILE DIN EUROPA\*

JOKE van der LEEUW-ROORD

Președintele EUROCLIO

Aș dori să mulțumesc Ministerului Educației din România, Centrului UNESCO pentru Învățământul Superior și Centrului de Informare și Documentare al Consiliului Europei pentru posibilitatea de a vorbi în numele EUROCLIO despre opiniile noastre cu privire la predarea istoriei secolului XX.

Nu am autoritatea de a vorbi pe această temă în numele tuturor celor 59 de asociați și membri asociați ai EUROCLIO, dar aș dori să vă prezint câteva idei în legătură cu tendințele frecvente în Europa privitoare la acest subiect.

În această prezentare aș dori să vorbesc despre predarea istoriei secolului XX în Europa, fapt care implică perfecționarea programelor, manualele, activitatea în clasă și pregătirea profesorilor. Pentru că mă aflu în România aș dori de asemenea să vă prezint câteva idei în legătură cu modul în care Europa Centrală, Estică și Sudică este integrată în programul de predare a istoriei secolului XX în școlile din Vestul Europei.

Permiteți-mi să încep cu o problemă foarte importantă. În multe din întâlnirile organizate cu privire la studierea istoriei secolului XX, istoricii se întreabă:

- *Dacă istoria recentă este potrivită pentru a fi prezentată în clasă.*
- *Dacă predarea istoriei secolului XX, în special începând cu anul 1945, reprezintă cu adevărat un subiect pentru istorie și nu pentru științele politice.*

Răspunsurile la aceste întrebări se regăsesc în scopurile formulate pentru studierea istoriei în școală. În majoritatea țărilor europene, programele privind istoria modernă stabilesc scopuri ale studierii istoriei faptul că:

- Ar trebui să ajute tinerii să acumuleze cunoștințe despre trecut.
- Ar trebui să ajute tinerii să înțeleagă prezentul.
- Ar trebui să le ofere un reper de orientare către viitor.

Dacă acceptăm aceste obiective, este evident faptul că predarea istoriei secolului XX îi ajută pe tineri să înțeleagă prezentul. Altfel, elevii unguri ar crede că țara lor se află încă în cadrul Imperiului Habsburgic. Elevii ruși ar crede că șeful statului lor este încă Țarul. Elevii din Europa de Vest ar crede în repetate rânduri că țările lor dețin încă puternice imperii coloniale.

Realizez că la acest punct exagerez, dar adevărul nu ar fi de fapt departe de ceea ce eu am ilustrat aici. Lumea, și în special Europa, s-a schimbat atât de mult

---

\* Comunicare prezentată la Seminarul privind *Reforma studierii istoriei*, 7 martie 1998

începând cu anul 1989, încât pur și simplu nu ne putem permite o dezbatere pe o durată foarte lungă cu privire la ce este istoria. Dacă dorim ca elevii să înțeleagă prezentul în care trăiesc, ei trebuie să cunoască și să înțeleagă evenimentele petrecute chiar în ultimii zece ani.

Sondajul *Tinerii și Istoria* a vizat peste 30.000 de elevi în vârstă de 15 ani din 27 de țări europene, și de asemenea Turcia, Israel și Palestina, cu privire la preferințele lor față de perioadele istorice. S-a concluzionat faptul că ei aveau o preferință clară pentru epoca modernă (3.03% – Istoria Antică; 2.97% – Istoria Evului Mediu; 2.89% – perioada 1500-1800; 3.23% – perioada 1800-1945; 3.65% – perioada de după 1945). Putem trage concluzia că preferințele elevilor întăresc argumentele noastre pentru predarea cu precădere a istoriei secolului XX.

A doua problemă pe care aș dori să o pun este: *Ce înțelegem prin predarea istoriei secolului XX? Vom preda istoria acestui secol pentru fiecare țară europeană? Vom preda un întreg secol în mod uniform în întreaga lume?* Acest lucru mi se pare imposibil. *Cui predăm? Tinerilor elevi de 14/15 ani aflați la finele învățământului obligatoriu în majoritatea statelor europene sau elevilor care se încadrează în grupa de vârstă 15-18/19 ani?*

Multe zone din Europa au, pur și simplu, "prea multă istorie pe kilometru pătrat." Aș dori să subliniez această afirmație, care a fost făcută în timpul unei întâlniri în legătură cu "Pregătirea profesorilor de istorie din țările europene aflate în tranziție spre democrație", organizată de Consiliul Europei, Ministerul Educației din Ucraina și de Universitatea de Stat din Lvov, iunie trecut, deoarece demonstrează în mod clar problema predării istoriei secolului XX.

Pentru a fi capabili să predăm un curs privind istoria secolului XX în mod rațional și coerent, gândirea radicală și creativă este vitală. Alegerile sunt inevitabile și problema care se pune este ce anume ne va ghida către opțiunea făcută. Există atât de multe evenimente în secolul XX, încât este pur și simplu imposibil să predăm istoria fiecărei țări europene, în ordine cronologică de la *a la z*.

Aruncând o privire asupra istoriei secolului XX obținem cea mai puternică dovadă că predarea istoriei este un lucru foarte serios. Citind manualele de istorie putem ajunge ușor la întrebarea "dacă acest secol va fi amintit numai prin latura sa violentă și distructivă?". Deși șefii de stat și guvern din țările Consiliului Europei au stabilit în anul 1991 faptul că ar fi important ca studierea istoriei să se bazeze de asemenea pe "influențele mutuale și pozitive", realitatea demonstrează că, în ansamblu, istoria secolului XX reprezintă pentru școală studiul războiului, violenței, dictaturilor și politicii. Prezentarea acestei perioade ignoră în mare parte realizările din domeniul artei și progresele tehnologice.

*Ar trebui să prezentăm numai fapte?*

Analizând programa de istorie modernă este evident faptul că informarea elevilor asupra faptelor nu este de ajuns. Studierea istoriei trebuie să se concentreze asupra:

- Unui echilibru între cunoștințe și înțelegere;
- A permite elevilor dobândirea unei gândiri critice și a unor atitudini democratice;
- A demonstra tinerilor rațiunea și sensul comportamentului, atitudinilor și valorilor oamenilor în trecut (empatie).

O asemenea abordare ar impune înțelegerea:

- Unor largi concepte ale istoriei, precum: cauză, schimbare, efect continuitate;
- Unor concepte esențiale, precum: revoluție, democrație, guvern sau naționalism;
- Izvoarelor istorice și a faptului că ele reprezintă o simplă opinie sau interpretare, că ele conțin în sine și controverse ale trecutului.

Ce reprezintă toate acestea pentru predarea istoriei secolului XX în Europa? Destul de interesant este un tip de programă aplicată în învățământul obligatoriu. Dr. Bob Stradling, în raportul său pentru Consiliul Europei intitulat *Conținutul european al Programei de istorie pentru școli*, publicat în anul 1995, concluzionează faptul că următoarele aspecte ale istoriei secolului XX sunt predate pe scară largă în Europa de Vest:

- *Primul Război Mondial*
- *Comunismul, Fascismul și Național-Socialismul*
- *Al Doilea Război Mondial*
- *Colaborarea politico-economică după 1945.*

Dr. Falk Pingel confirmă concluziile lui Stradling în raportul său către Consiliul Europei pe tema "*Modalități de prezentare a istoriei Europei secolului XX în manuale pentru școlile gimnaziale*", raport a cărui versiune preliminară a fost publicată în 1997. În acest proiect de cercetare sunt incluse și câteva țări este europene, precum Lituania, Polonia și Rusia. S-a dovedit că ele urmăresc aceeași modalitate. Falk Pingel adaugă un singur subiect în afara celor deja menționate: *Războiul Rece*.

Aș dori să adaug că *imperialismul* și *decolonizarea* sunt, de asemenea, subiecte intens predate în Europa. Pentru grupa de vârstă 15-18/19 ani aceleași subiecte revin, însă, într-o formă mai aprofundată.

*Înseamnă însă acest lucru că predăm toți în același mod?*

Absolut deloc. În anul 1995, EUROCLIO a organizat conferința anuală la Berlin cu tema "*Studierea Conferinței de la Potsdam și a consecințelor sale*". În timpul acestui seminar am realizat faptul că, deși subiectul are autentice dimensiuni europene, este predat prin prisma unor foarte diferite puncte de vedere naționale.

În Marea Britanie, prioritatea este dată chestiunii poloneze. În Rusia, prioritatea o reprezintă victoria în război și necesitatea obținerii reparațiilor pentru imensele daune de război, pe când, pentru Germania conferința de la Potsdam este văzută ca startul oficial al cuceririi de teritorii de către Aliți, proces ce a durat până în 1990. În Franța atenția este reținută de faptul că nu a fost invitată la întâlnire. Pentru istoricii spanioli conferința de la Potsdam nu a însemnat, de fapt, nimic. De abia de curând conferința a devenit mai mult decât un simplu concept în manuale. În manualele oficiale din URSS conferința era văzută drept expresie a colaborării dintre Aliți și a terminării războiului mondial în Europa. Orice legătură cu începutul Războiului Rece era evitată. Tensiunea reciprocă era văzută ca o contrapondere la spiritul pozitiv al conferinței. În majoritatea manualelor din Vestul Europei, dimpotrivă, decizia lui Truman de a testa bomba atomică în timpul întâlnirii de la Potsdam este menționată ca o dovadă a tensiunii ascendente dintre Marile Puteri din timpul conferinței.

Deși va exista cu greu un manual de istorie în Europa care să nu menționeze conferința de la Potsdam, este evident faptul că există diferite accente naționale. Este interesant, însă, de remarcat faptul că toate aceste subiecte des abordate ar putea avea o veritabilă perspectivă europeană.

Următoarea mea întrebare ar fi: *Este Europa Centrală, Estică și Sudică inclusă în această dimensiune europeană a predării istoriei secolului XX?*

## PROGRAMA

Trebuie să mă scuz în acest moment pentru că mă limitez, mai mult sau mai puțin, la programele de istorie din Europa de Vest. Faptul că nu pot citi în limbile țărilor Central, Estice și Sud-Est Europene face greu posibilă pentru mine analiza deplină a programelor din aceste țări.

Concluzia la care am ajuns este destul de scurtă:

- Istoria Europei Centrale, Sud-Estice și Estice în programele din Vestul Europei este redusă la istoria Rusiei, a URSS-ului și, apoi, din nou a Rusiei. Alte țări sunt rar menționate în cadrul acestor programe.

Dacă cercetăm cu atenție diferite programe școlare putem observa câteva teme care ar putea oferi niște puncte de plecare pentru integrarea altor zone europene. Dar trebuie să vă avertizez să nu vă așteptați la prea mult.

Este important să reținem că majoritatea programelor din Europa de Vest sunt formulate pe domenii de studiu sau teme care vizează o arie destul de extinsă. Editorii, autorii de manuale și profesorii transcriu aceste puncte de reper în subiecte potrivite pentru activitatea în clasă.

\* În Scoția, pentru grupa de vârstă 5-14 ani, vârstă la care istoria este obligatorie, la tema "*Înțelegând oamenii din trecut*", pentru secolul XX profesorii ar trebui să includă "un context European și un context non-European." Acest lucru înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât că istoria secolului XX se va concentra predominant pe istoria Regatului Unit. Ei au totuși un obiect de studiu denumit "Studii Moderne", care ar putea oferi spațiu de analiză în acest sens.

\* Este dificil să vorbim despre o programă în Germania. Fiecare land german – fiind 16 în total – are propria sa programă. Ca de altfel fiecare tip de școală și nivel de învățământ (4-5). Aceasta duce la un total de cel puțin 80 de programe de istorie diferite. În anul 1995, Asociația Profesorilor de Istorie din Germania a realizat o anchetă care a reunit conținutul majorității programelor.

Câteva subiecte din aceste programe ale istoriei secolului XX corespund unor concepte largi, precum *Lupta pentru Libertate și Unitate; Primul Război Mondial; probleme ce țin de domeniul internațional, și chiar Butoiul cu praf de pușcă; Europa sau Pământul – Navă Spațială.*

Trebuie să menționez că există foarte puține referiri concrete la spațiul Central și Est European, dar titlurile menționate aici pot fi, cu puțină creativitate, folosite pentru crearea unor subiecte care să includă istoria Europei Centrale, Sud-Estice și Estice în cadrul activității școlare.

\* Pentru Danemarca și pentru alte țări scandinave această situație este chiar mai bună. Istoria universală este studiată în linii generale, accentul punându-se pe istoria europeană. Schimbările de după 1945 ar trebui tratate în mod global și cuprinzător iar perioadele următoare trebuie

să acopere 67% din programă. Perioada dintre anii 1750-1945 și perioada de după 1945 sunt tratate destul de larg, astfel încât școlile, dacă doresc, se pot concentra asupra istoriei Europei Centrale, Sud-Estice și Estice.

\* În Olanda considerăm că pentru educația primară – grupa de vârstă 12-15 ani – tema este destul de elaborată. Aici este spațiu suficient pentru a preda despre Europa Centrală, Estică și Sud-Estică.

Elevii ar trebui să fie capabili să descrie schimbările din cadrul relațiilor internaționale, politice, militare și economice din a doua jumătate a secolului XX, în special: formarea blocurilor geopolitice, economice și militare, cu precădere:

- afirmarea USA și URSS ca superputeri;
- formarea blocurilor în Vest și Est (NATO/ Pactul de la Varșovia; EEC/ Comecon (C.A.E.R));
- Războiul Rece și cursa înarmărilor;
- modificarea relațiilor Est-Vest.

Și pentru Spania considerăm că pentru grupa de vârstă 12-15 ani, subiecte precum: *Epoca Modernă - Marile schimbări și conflicte ale secolului XX; Revoluțiile; Războaiele Mondiale*, istoria secolului XX nu sunt deloc atrăgătoare.

\* Cea mai bună modalitate de a integra istoria europeană se regăsește în programa Bacalaureatului Internațional, de fapt un sistem școlar cu caracter universal. Aici programa utilizează unele idei de bază, exemplele fiind des determinate de regiunea unde se află școala, pentru a ilustra nevoile locale.

Un exemplu îl constituie tema *Schimbarea în lumea modernă* (anul IV și V), iar la grupa de vârstă 14-15 ani: *Revoluția Rusă; Extinderea naționalismului; Schimbarea rolului femeii în societate*.

## MANUALE

După cum am menționat deja, editorilor și autorilor de manuale din Europa de Vest le revine misiunea să transforme aceste repere în unități de studiu.

De aceea am decis să lansez o a doua întrebare: *Sunt aceste obiective folosite în țările din Europa de Vest o modalitate pentru integrarea istoriei central și est europene în manuale?*

Astfel am decis să analizez câteva manuale din țările Vest Europene. Nu pot spune că acesta este un proiect de cercetare științifică, însă putem ajunge la concluzia că numai un mic număr de subiecte vizează cu adevărat această zonă. Aceste teme întăresc concluziile mele anterioare. În general putem găsi teme privind:

1. *Revoluțiile din Rusia*
2. *Rusia sub dictatura Stalin*
3. *Războiul Civil în Rusia*
4. *Primul și Al Doilea Război Mondial* (România este uneori menționată)
5. *Războiul Rece/ Europa Divizată* - cu accent pe tensiunea în raporturile internaționale dintre SUA și URSS și schimbările politice în Ungaria (1956), Polonia, Praga (1968) (România este uneori menționată)
6. *Schimbările în Europa Centrală și de Est (1985-1995)* (Manualele de istorie după 1994) (Pe alocuri se fac referiri și la România)
7. *Polonia (1939-1945)*

Multe lucrări fac referire la Conferința de pace de la Versailles în momentul în care se prezintă urmările primului război mondial, în loc să se refere în mod mai corect la Conferința de la Paris.

Sfârșitul Imperiului Habsburgic este, de asemenea, asociat sfârșitului primului război mondial și momentului legat de Conferința de la München (1938).

Deoarece *naționalismul* reprezintă în genere o noțiune negativă în manualele din vestul Europei, trezirea conștiinței naționale a popoarelor din Europa Centrală, Sud-Estică și Estică este menționată numai în legătură cu războiul civil din Rusia și, deseori, ca o trăsătură a *armatei albe* în timpul primului război mondial. Naționalismul de la finele secolului XX revine în istorie prin, *partizani* sau *colaboratori* în timpul celui de-al doilea război mondial. El este dezbătut mult mai amplu în țările foste colonii.

Dar schimbările din anii 1989-1991 au avut un impact clar. Noile cărți de istorie de după 1994 acordă mai multă atenție rolului forțelor naționale din Europa Centrală, Estică și Sud-Estică.

Însă, în afara subiectelor deja menționate, mai putem remarca doar puține lucruri. Faimosul manual de istorie a Europei (*Euromanualul*) nu conține nici măcar o referire la istoria României.

## ACTIVITATEA ÎN CLASĂ

Apoi îmi pun o a treia întrebare: *Acoperă oare programa și manualele tot ceea ce se discută în clasă?*

Acest lucru depinde bineînțeles de măsura în care profesorii se simt liberi să orienteze discuția și pe alte direcții decât activitățile obișnuite la clasă.

După cum am mai spus, în ultimii douăzeci de ani istoria în școli este din ce în ce mai mult considerată un instrument de studiu al prezentului, al societății contemporane. În țări în care se manifestă o inițiativă eficientă în ceea ce privește gradul de abordare a programei școlare, cum ar fi țările scandinave, Belgia și Olanda, există în perioada dintre 1989 – 1994/1995 în mod cert un interes special acordat Europei Centrale, Sud-Estice și Estice. Ceea ce se întâmpla acolo reprezenta însă o mare noutate: lumea se afla într-un proces de schimbare, astfel încât elevii au dorit să cunoască mai multe despre acest lucru și să cunoască cadrul general și schimbările ce au avut loc.

Însă în anul 1997, știrile sosite din Europa Centrală și Estică nu mai stârnesc, curiozitatea. Acum aceasta vine din Africa sau Asia. Astfel încât interesul elevilor la cursul de istorie se îndreaptă către aceste zone (și atunci când țările din Centrul, Sud-Estul și Estul Europei atrag atenția, aceasta privește, în special, Mafia, naționalismul extremist, pericolul revenirii comunismului).

Predarea istoriei acoperă și alte regiuni din Europa doar în momentul în care ele afectează experiența istorică națională. Pare evident faptul că numai acele subiecte care marchează trecutul național într-un mod sau altul sunt ilustrate în studiul istoriei. Studiarea istoriei unui mare imperiu din Est, precum URSS, Războiul Rece și schimbările petrecute după 1985 se încadrează în acest model.

Ultima mea întrebare în cadrul acestei prezentări este: *Ar trebui și putem noi oare schimba această situație?*

Eu consider că ar trebui să facem acest lucru, deoarece Europa reprezintă mai mult decât spațiul național al câtorva țări foarte mari. Dar cu o istorie așa de abundentă este pur și simplu imposibil să acoperim totul.

I. În primul rând să analizăm standardele educaționale și programele. Observăm că în multe țări este dedicat mult timp Antichității și Evului Mediu. Când considerăm istoria ca un instrument al tinerilor pentru acumularea de cunoștințe despre trecut, pentru înțelegerea prezentului și probabil chiar pentru stabilirea unor puncte de reper către viitor, poate că ar trebui să reconsiderăm raportul reprezentării perioadelor istorice și să accentuăm mai mult asupra istoriei secolelor XIX și XX.

II. Pentru a asigura o veritabilă dimensiune europeană, sursele provenite din diferite părți ar trebui incluse în materialele didactice. Avem nevoie de materiale didactice variate. În timpul conferinței de la Berlin s-a făcut propunerea de a se elabora un plan de predare model printr-o autentică perspectivă europeană privitoare la Conferința de la Potsdam și consecințele sale. Fără a avea intenția de a adopta un astfel de plan pentru o aplicare generală în Europa, ci ca un exercițiu fascinant care îmbogățește în același timp imaginea despre cum realizăm o dimensiune europeană în studiul istoriei secolului XX. Proiectul Consiliului Europei *Studiarea și predarea istoriei Europei a secolului XX în școlile gimnaziale* reprezintă o inițiativă importantă în consolidarea dimensiunii europene a predării istoriei secolului XX.

III. Aș dori să-mi manifest acordul față de Pardel, care a scris, în 1997, în "Friedrich Jahreshift" că *"studiarea istoriei este un mod de a gândi și nu o acumulare de cunoștințe."* Aș dori de asemenea să prezint câteva teme din programa de istorie din Europa de Vest. Ele includ probleme care îi ajută pe tineri să înțeleagă prezentul și probabil să-și stabilească câteva repere pentru viitor. Haideți să examinăm pe scurt câteva exemple, care pot fi tratate fie independent, fie ca parte a temelor deja existente:

1. Cât de mult s-a schimbat rolul femeii de-a lungul secolului XX? Care era poziția femeii în anul 1900? Existau diferențe între țările din Europa? Care era rolul schimbărilor politice, economice și sociale ce vizau rolul femeilor? Au avut războaiele mondiale vreun efect asupra acestei poziții? Cum au acționat dictaturile asupra statutului femeii? Au avut oare femeile un rol important în aceste schimbări? Erau societățile comuniste mai emancipate decât cele capitaliste?

2. Cum era viața de fiecare zi în perioada regimurilor comuniste? A fost comunismul în Europa influențat de cele două războaie mondiale? De ce atât de multe țări europene au devenit comuniste după al doilea război mondial? Cum au reacționat oamenii? Erau în majoritatea lor în favoarea comunismului? S-au opus oamenii comunismului? A fost sistemul comunist un model pentru bunăstarea statului?

3. Care a fost impactul tendințelor expansioniste ale marilor imperii (Rusia, Imperiul Austro-Ungar, Marea Britanie, Prusia/Germania, Franța, Olanda, Imperiul Otoman) asupra teritoriilor cucerite? Care au fost efectele politicii centralizate pentru unitatea culturii, a limbii și a religiei? Cum a reacționat populația? O altă abordare ar fi avut un alt rezultat? Creează oare politica centralizată întotdeauna sentimente naționale la oameni? Sunt oamenii care trăiesc în imperii întotdeauna victime? Care era statutul grupurilor minoritare?

4. Care a fost influența nașterii naționale a popoarelor asupra istoriei secolelor XIX și XX? Ce este naționalismul? Când și de ce au devenit oamenii conștienți de rădăcinile lor naționale? Este naționalismul întotdeauna pozitiv sau este întotdeauna negativ? Care este rolul istoriei, miturilor și legendelor în nașterea națională? Care este legătura dintre religie și identitatea națională? Politica centralizată sau descentralizată întărește naționalismul? Este naționalismul inclusiv sau exclusiv?

5. Cât de influente au fost mișcările și războaiele de independență? Când și de ce a avut loc începutul nașterii naționale a popoarelor din Europa? Când și de ce a fost formulată dorința de a deveni independente? Care erau strategiile lor pentru obținerea independenței? A reprezentat primul război mondial un impuls pentru aceste mișcări? În ce măsură comunismul a întărit naționalismul? În ce măsură al doilea război mondial a întărit sentimentele naționale? Care sunt formele noului naționalism? Fără Mihail Gorbaciov nu ar fi existat oare noi țări independente? Ar trebui ca fiecare grup etnic să aibă propria sa țară?

Am dorit doar să vă prezint câteva exemple importante cu privire la istoria Europei Centrale, Sud-Estice și Estice într-un context european, chiar mondial. Mai există însă multe subiecte și chestiuni de abordat în studierea istoriei în Europa.

Predarea în spirit modern a istoriei secolului XX impune o bună pregătire a profesorilor, atât în cadrul Programului pentru pregătirea profesorilor al Consiliului Europei, Uniunii Europene, al Programului Socrates/Comenius, dar și al seminariilor EUROCLIO, care oferă posibilități de pregătire a profesorilor la nivel european.

Doresc să-mi exprim dorința ca politicienii din Europa de Vest să recunoască posibilitățile deosebite ale studierii și predării istoriei pentru tineri și să pună capăt acțiunii lor de diminuare a timpului alocat istoriei în programele școlare. Dacă ei tot continuă să reducă acest timp, predarea istoriei secolului XX și integrarea altor regiuni europene în studiul istoriei se va realiza la un nivel chiar mai scăzut decât până acum.

Recomandările mele sunt:

1. Ar trebui să reconsiderăm raportul privind prezentarea epocilor istorice și să punem mai mult accentul pe studiul în școală a istoriei secolelor XIX și XX.

2. Ar trebui incluse în predarea istoriei noi surse în vederea asigurării unei veritabile dimensiuni europene privind predarea istoriei secolului XX. Există o mare cerere de diversificare a materialului didactic.

3. Studiarea istoriei trebuie să utilizeze mai multe teme diacronice pentru a asigura o dimensiune europeană autentică predării istoriei.

4. În predarea istoriei secolului XX să se facă uz de teme diacronice care să ofere posibilitatea de a reliefa influențele reciproce pozitive.

5. Profesorii trebuie să aibă ocazia de a urma cursuri speciale la nivel național și internațional despre predarea istoriei secolului XX.

6. Oamenii politici din Europa să recunoască posibilitățile imense pentru tineri în ceea ce privește studierea istoriei secolului XX și să aloce timp suficient pentru predarea istoriei în școală.



## B I B L I O G R A F I E

- "Buletinul EUROCLIO", nr. 8, vara 1997, *Pregătirea pentru secolul XXI: Principii pentru alcătuirea programelor analitice de istorie.*
- "Buletinul EUROCLIO", nr. 9, iarna 1997-1998, *Pregătirea Profesorilor de Istorie în Europa.*
- *Verband der Geschichtslehrer Deutschlands e.V., Lehrplan – Ausschuss, Geschichtsunterricht in der Bundesrepublik Deutschland, Lehrplanuebersicht.* Germania, 1995.
- *Biroul Scoțian al Departamentului de Învățământ, Programa și Evaluarea în Scoția, Repere naționale.* 1993.
- *Bacalaureatul Internațional, Științele Umaniste, Programă,* 1995.
- *Ministerul Regal al Educației și Cercetării, Programa analitică pentru gimnaziu în Danemarca, Istoria și Științele Civice,* 1993.
- *Programa pentru educația primară, secundară și a adulților în Norvegia,* 1996.
- *Geschiedenis. Eindtermen, Flandra, Belgia.*
- *Științe sociale, Geografia și Istoria, Spania,* 1998.
- *Ministerul Educației, Învățământul primar în Olanda, Obiective,* Olanda, 1994.
- *Stuurgroep Tweede Fase, Advies Eindexamenprogramma's HAVO/vwo, Geschiedenis en Staatsinrichting,* Olanda, 1995.
- *Conținutul european al programei de istorie,* Dr. Bob Stradling, Consiliul Europei, CC-ED/HIST (95)1.
- *Înțelegerea reciprocă și predarea Istoriei Europei: Probleme și abordări,* Dr. Bob Stradling, Consiliul Europei, CC-ED/HIST (95)16.
- *Predarea istoriei Europei secolului XX: abordări, resurse și probleme,* Wendy Doran, Consiliul Europei DECS/SE/BS/Donau (96).
- *Modalități de prezentare a istoriei Europei în secolul XX în manualele pentru gimnaziu,* Dr. Falk Pingel, Consiliul Europei. versiunea preliminară, CC-ED/HIST (97) 41.
- *Ce înseamnă un bun manual? Raportul între pregătirea și publicarea noilor manuale de istorie,* EUROCLIO, Consiliul Europei, CC-ED/HIST (96) 10.
- *Pregătirea profesorilor de istorie,* Joke van der Leeuw-Roord, Consiliul Europei, CC-ED/HIST (97) 19.
- *Lumea secolului XX. Planificarea studiului: unitatea 4 a Programei Naționale de Istorie,* Ed. Christine Chauncell și Asociația Istorică, Londra, Comitetul pentru Învățământul Gimnazial, 1997.
- *Tinerii și Istoria, Sondaj Comparativ și atitudinile politice și cu privire la istorie ale tinerilor,* Hamburg, Germania, 1997.

Traducere de:  
**MIHAI MANEA**